

Служіння і місія церкви в умовах пандемії *серед українських баптистів Центрального регіону*

Анотація. В статті представлена спроба богословського осмислення впливу нової реальності на церковне життя. Зміни в суспільстві викликані поширенням пандемії COVID-19 істотно вплинули на еклезіологічну реальність і були мотивом до осмислення церковних практик, що стало причиною деяких суттєвих змін в контексті церковного служіння. Зазнали також трансформації форми і напрямки різних видів служінь. В умовах карантину церкви вимушені були приділити більше уваги функціонуванню малих домашніх груп. В статті показано, що в цілому, пандемія сприяла розвитку багатьох позитивних моментів в сфері церковного служіння, мова йде про розвиток медіа-служіння, соціального служіння, сімейного служіння і особистого благовістя. Головними тезами є твердження, що Церква Христова покликана виконувати місію Бога на землі, в очікуванні Його повернення за нею, в будь-яких обставинах. В той самий час Церква має бути достатньо гнучкою до змін у формах служіння. Тож методи та форми служіння у Церкви на землі можуть змінюватись, при цьому незмінними мають залишатись принципи та функції служіння.

Ключові слова: пандемія COVID-19, церкви ВСЦ ЄХБ центрального регіону, Вечеря Господня, місія, домашні групи, соціальне служіння, особисте благовістя.

Title: Understanding the ministry and mission of the church in pandemic among Ukrainian Baptists in the Central region.

Abstract. The article presents an attempt of theological understanding of the impact of the new reality on church life. The changes in society caused by the spread of the COVID-19 pandemic significantly affected the ecclesiological reality and become the motive for understanding church practices, which led to some significant changes in the church service. They also created transformations in the form and intention of different types of ministry. Under quarantine, the churches were forced to pay more attention to functioning of small domestic groups. The article shows that in general, the pandemic has contributed to the development of many positive aspects in the field of church service: in the development of media service, social service, family service and personal evangelism. The main thesis of the article is the statement that the Church of Christ is called to fulfill God's mission on the earth in anticipation

Тесленко Сергій Володимирович, магістр богослов'я, Кременчуцька Євангельська Семінарія (г. Кременчуг, Україна). Літературна редакція: Віталій Станкевич (г. Одеса, Україна).

of His return for the church in all circumstances. At the same time, the Church must be flexible enough to be able to change the forms of ministry. Therefore, the methods and the forms of service in the Church on the earth may change, while the principles and functions of service must remain unchanged.

Key words: *COVID-19 pandemic, churches of the AUC ECB of the central region, Lord's Supper, mission, home groups, social service, personal gospel.*

Вступ

◆ З початку весни 2020 року ми стали свідками нової реальності, що пов'язана з пандемією COVID-19. Переважна більшість християн в усьому світі, зокрема і в Україні, або підкорилися, або щонайменше прислухалися до «прохань» влади не збиратись великими групами. Як припускають фахівці, це перший випадок в історії послідовників Христа, коли майже всі церкви, незалежно від конфесії та культурного контексту практично добровільно відмовилися від публічних богослужінь.

Відомий в Україні та поза її межами богослов Сергій Санніков зазначає: «Епідемії і пандемії супроводжували всю історію людства, але в минулі часи вони поширювалися повільно і були найчастіше локальними. У відомій книзі Соні Шах «Пандемія: Всесвітня історія смертельних вірусів»^[1], яка вийшла ще до пандемії коронавірусу, в 2017 році, описані різні випадки глобального карантину, але всі вони абсолютно не схожі на те, що сталося в 2020 році. Церкви і раніше закривалися, і припиняли богослужіння, але це не було одномоментно і повсюдно. У 2020-му багато церков легко погодилися на карантинні обмеження по дуже простій причині. Вони не закрилися, не припинили служіння проповіді і поклоніння, але перенесли це в Інтернет. Іншими словами. Господь підготував альтернативне рішення для проведення богослужінь, передбачаючи ситуацію COVID-19»^[2].

Вже в березні 2020 року духовні лідери, керівники церков почали усвідомлювати, що людство увійшло у нову реальність та порядок речей, і реальність свідчить, що допандемійного світу, скоріш за все, не буде. Карантини і локдауни почнуть слабшати, а потім знову посилюватимуться, але церквам та християнам треба вчитися жити і служити не тільки у звичній формі візуального і тактильного контакту, але і в інших формах, навіть у віртуальній реальності.

Ми віримо й добре розуміємо, що Церква Христова покликана виконувати місію Бога на землі, в очікуванні Його повернення за нею, в будь-яких обставинах. І в контексті цього обов'язку ми не маємо права змінювати біблійних принципів служіння Богу, людям і суспільству. В той самий час Церква має бути достатньо гнучкою до змін у формах служіння. Тож методи та форми служіння у Церкви на землі можуть змінюватись, при цьому незмінними мають залишатись принципи та функції служіння.

^[1] Соня Шах, *Пандемія: всемирная история смертельных вирусов* (Альпина Паблицер, 2017).

^[2] С.В. Санніков, *Наскільки реальна віртуальна церква*, 2021 р.

Вплив превентивних заходів українського уряду на функціонування церков ВСЦ ЄХБ

◆ Пандемія COVID-19 поставила церкви України перед складною дилемою: або подбати про здоров'я віруючих, або, незважаючи ні на що, зберегти вірність традиціям та продовжувати наповнювати храми та молитовні будинки віруючими. Обмеження, які запровадили як в Україні, так і в різних країнах через поширення пандемії COVID-19, торкнулися і діяльності конфесій. Мета таких обмежень – унеможливити масові скупчення людей, що є безпосереднім наслідком культової практики релігійних організацій.

Йдеться про богослужіння, молитовні зібрання, святкові, поминальні, ритуальні дієства тощо. Ступень «жорсткості» карантинних заходів в кожній країні обумовлювалася цілою низкою факторів: кількістю хворих, темпами поширення коронавірусу, релігійністю населення, наближенням визначних релігійних свят, політичним режимом, врахуванням досвіду інших країн, рекомендаціями ВООЗ.

В Україні приписи влади щодо обмеження діяльності релігійних організацій на період карантину виявилися доволі розмитими. Такі загальні сентенції (поради, декрети тощо) призвели до появи різноманітних тлумачень, пояснень, інтерпретацій стосовно обмежень на свободу віросповідання. До прикладу, експерти Інституту релігійної свободи зауважили, що йдеться про обмеження лише колективного вияву останньої «однак інша релігійна діяльність, зокрема домашні зібрання віруючих, соціальна допомога нужденним та, тим більше, приватний вияв релігійної свободи у даному випадку не підлягають обмеженням»^[3].

Багатьох священнослужителів, віруючих і пересічних громадян цікавило питання, а як бути із храмами, молитовними будинками, іншими місцями культово-ритуальних дій: що власне в них можна практикувати? Оскільки офіційної відповіді не було, то глави церков і деномінацій на підставі окремих положень урядової постанови, чинного законодавства про санітарні норми, зарубіжного досвіду почали розробляти методичні поради з приводу того, як віруючим поводити себе під час карантину. Дійсно реальною проблемою для конфесій виявилось виконання рішення уряду про карантинні обмеження представниками держави та місцевої влади в регіонах.

Всеукраїнська Рада Церков і Релігійних Організацій (ВРЦіРО) 08 квітня 2020 року звернулася до прем'єр-міністра України Дениса Шмигала та Міністерства внутрішніх справ України з власними пропозиціями, спрямованими на забезпечення конституційного права на свободу віросповідання під час карантину в Україні^[4].

^[3] Максим Васін, «Роз'яснення ІРС: введення карантину і релігійна свобода в Україні, від 11.03.2020», *Інститут релігійної свободи* (blog), 19 травня 2021 р., <https://irs.in.ua/ua/2020-03-quarantine-introduction-coronavirus-religious-freedom-ukraine>.

^[4] «Рада Церков надала уряду пропозиції щодо забезпечення свободи віросповідання під час карантину, від 08.04.2020р.», *Всеукраїнська Рада Церков і*

Задля вирішення цих непорозумінь і уникнення хаосу під час організації святкових Пасхальних богослужінь, ВРЦіРО запропонувала уряду внести уточнення до постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 року № 211. Крім цього, ВРЦіРО звернулася з пропозиціями надати відповідні роз'яснення місцевим органам поліції та органам місцевої влади, щоб забезпечити безперешкодне звершення богослужінь із дотриманням карантинних обмежень.

Таким чином ми бачимо, який саме вплив мали на початку карантину навесні 2020 року превентивні заходи, вжиті українським урядом, на функціонування церков ВСЦ ЄХБ, та в чому конкретно це проявилось.

Щодо обмежень та нових тимчасових правил релігійного життя в Україні, то реакція деномінацій, конфесій, союзів, об'єднань та окремих церков як релігійних громад на відповідні заборони також виглядає варіативною – від розуміння та сприяння органам влади до вияву непокори і свідомого порушення карантинного режиму.

В більшості випадків спостерігається позитивна відповідальність церкви щодо додержання законодавства в царині введення превентивних заходів, які направлені на те, щоб мінімізувати проникнення і розповсюдження вірусу в країні, та сприйняття цих обмежень з боку релігійних громад та окремих віруючих.

Помісні церкви Євангельських Християн-Баптістів в цілому позитивно сприйняли та підтримали ратифікацією на місцях звернення керівництва ВСЦ ЄХБ «Коронавірус: з довірою Богу і без зайвих рухів!», в якій йдеться про те, що «нам усім слід виявити мудрість і розважливість, дослухаючись до необхідних рекомендацій, і своєчасно інформувати людей, які відвідують помісні церкви. Ми, як християни, в такі часи маємо зберігати спокій і впевненість у тому, що Господь сильний зупинити епідемію, благословити країну, коли люди звертаються до Нього^[5].»

В той самий час, служителі деяких помісних церков Євангельських Християн-Батістів Центрального регіону категорично не сприймали наполегливі поради з боку влади, та продовжували проводити відкриті служіння, навіть не дотримуючись норм щодо використання засобів індивідуального захисту: одноразова маска, протирання рук дезінфектором, обмеження кількості людей в одному приміщенні, соціальна відстань між присутніми 1,5-2 метри тощо.

З поданого огляду бачимо, що реакція церков і керівництва ВСЦ ЄХБ Центрального регіону України на карантин, а саме запроваджені владою

Релігійних Організацій (blog), 19 травня 2021 р., <https://vrciro.org.ua/ua/news/2020-04-uccro-proposals-regarding-quarantine-restrictions?fbclid=IwAR3kYnl8Xu1oYI0LMiyma52tvfRuuJqoeWaD3hyrCcI37xBZVGqQgvBXwvM>.

^[5] «Коронавірус: з довірою Богу і без зайвих рухів! Заява щодо карантину та обмежень богослужіння», *Інформаційна служба ВСЦ ЄХБ*, 11 березня 2020 р., <https://www.baptyst.com/koronavirus-z-doviroyu-bogu-i-bez-zajvyh-ruhiv/>.

превентивні заходи безпеки, є неоднаковою. Здебільшого, обмеження були прийняті з розумінням вкрай важкої ситуації, але також траплялись випадки несприйняття порад та спротив рекомендаціям влади щодо дотримання карантинних норм.

Перетворення богослужбових практик і священнодійств в контексті реальності пандемії

◆ Превентивні міри з боку української влади щодо змін та обмежень літургійного церковного простору через пандемію COVID 19, загострили низку питань, пов'язаних з розумінням суті баптистського богослужіння і, особливо, з проведенням Вечері Господньої, як одного з найважливіших елементів церковного життя. Звісно, ці проблеми приховано існували і раніше, але небувала подія, а саме намагання влади радикально обмежити вільний доступ до більшості церковних приміщень через масовий карантин, примусили швидше шукати практичні рішення в сфері баптистського богослужіння, що в свою чергу призвело до переосмислення суті священнодійств та інших форм спільних церковних дій. Як відомо, цей виклик спонукав групу з шістьох викладачів Одеської богословської семінарії проаналізувати різні варіанти проведення Вечері Господньої в умовах пандемії та карантину. Після кількох днів дискусій був складений документ «Проведення Вечері Господньої в умовах карантину»^[6], який, як вказується в преамбулі: «не носить рекомендаційний, а тим більше обов'язковий характер, з огляду на баптистський принцип автономії помісних церков. Це матеріал для роздумів на братських радах і допомогу пасторам і служителям церков в прийнятті рішень про проведення Вечері в теперішній ситуації»^[7].» Документ був опублікований 2 квітня 2020 російською та українською мовами і набув швидкого поширення в євангельських спільнотах і, за численними відгуками, надав серйозну допомогу у вирішенні питання проведення Хліболамання в передпасхальні дні.

Карантин і нові умови проведення богослужіння виявили слабке практичне життя євангельських громад. Баптисти й інші євангельські об'єднання традиційно приділяли доволі багато уваги богослов'ю спасіння й освячення, осмисленню сутності церкви і апологетиці, а також іншим доктринам, які можна віднести до сфери систематичного богослов'я. Однак, зібрання громади або богослужіння осмислювалися мало, можливо через їх вільний, різноманітний та імпровізаційний характер, а можливо через протистояння історичним церквам з фіксованою формою богослужіння (меса). Свого часу Мартін Лютер, Ульріх Цвінглі та інші реформатори категорично відмовилися від слова «меса» і для позначення спільних зібрань громади стали використовувати грецьке слово «літургія», що означає «спільна справа, служіння», а в античному світі означало працю або служіння для

^[6] І. Бандура. та ін., Проведення Вечері Господньої в умовах карантину, *Богослов'я*, Спецвыпуск: Церковь в эпоху пандемии, вып. 26 (2020 р.): 14–19.

^[7] Бандура та ін. 15.

людей, про це викладачі ОБС пишуть: «Спільне богослужіння достатньо рано отримало назву «літургії», якщо точніше, то цю назву відносили до богослужіння, в ході якого звершувалася Вечеря Господня. Ця назва відображала характер того, що відбувалося: Божий народ збирався разом для того, щоб святкувати Боже спасіння, відкрите людям у Христі Ісусі. Таким чином, богослужіння – це відповідь громади, яка вірить, на ініціативу Бога. Ця відповідь втілена у діях і спільному поклонінні^[8].»

Переглянемо зміни в ході богослужбових практик і священнодійств на деяких прикладах: святкування Пасхи та проведення Вечері Господній в умовах карантину.

Пасха онлайн в умовах карантину. Святкування в умовах суворого карантину і заборони на фізичну присутність у церковному приміщенні змусило не лише взагалі переосмислити феномен святкування і досвід минулих літургійних експериментів, але й також спроектувати вказані аспекти святкування на ситуацію Пасхи-2020 (а можливо й на подальші роки) і знайти їх практичну реалізацію^[9].

Вечеря Господня в умовах карантину. Всі літургійні форми проведення Вечері Господньої в умовах карантину визначаються розумінням її сутності. Залежно від акцентів, які робить служитель (служителі) кожної помісної церкви, вибирається метод проведення хліболамання в кризових умовах карантину. Одна громада підкреслює спогад, інша освячення, якась – саме долучення і це формує практичний підхід до здійснення священнодійства. В ідеалі всі євхаристійні складові повинні бути гармонійно збалансовані і сам простір Вечері повинен забезпечувати зустріч Христа з учасником Вечері. Тобто літургійна практика повинна створити умови для реалізації енкаунтеру з Ісусом^[10].

Навряд чи хтось міг уявити, що увесь світ опиниться у карантині, зачиняться ресторани та розважальні заклади, зупиниться транспорт та зібрання в молитовних домах, однак не припинилося служіння Господу. Народ Божий не панікує, а знає, що «сила вам буде в утішені та в сподіванні» (Іс.30:15). Служіння перейшли в режим онлайн, співи Господу, прославлення та молитви продовжують возноситися в Небо з усіх кінців землі. Проповіді транслюються в режимі реального часу та в записі^[11].

Щоб проаналізувати різні варіанти проведення Вечері Господньої в умовах карантину, група викладачів Одеської богословської семінарії зібрались і декілька днів обговорювали ситуацію, що склалась, та можливі шляхи звершення Вечері Господньої в сучасних умовах. Цей матеріал запропоновано для обговорення на церковних радах та в допомогу пасторам та

[8] І. Бандура та ін., COVID-19 і Пасха онлайн в умовах карантину, *Богомыслие*, Спецвыпуск: Церковь в эпоху пандемии, вып. 26 (2020 р.): 35.

[9] Бандура та ін., 39.

[10] С.В. Санніков, Вечеря Господня в контексті COVID-19, *Богомыслие*, Спецвыпуск: Церковь в эпоху пандемии, вып. 26 (2020 р.): 91.

[11] Бандура та ін., *Богомыслие*, 14.

служителям церков під час прийняття рішень щодо проведення Вечері у нинішній ситуації.

В вищенаведеному документі розглянуто чотири варіанти проведення Вечері Господньої:

- перенесення Вечері Господньої на час після закінчення карантину;
- проведення Вечері Господньої в колі родини;
- проведення Вечері Господньої в церкві служителями та екстериторіально дияконами в малих групах по домах;
- трансляція Вечері Господньої в режимі онлайн та долучення членів церкви зі своїми елементами таїнства по домах^[12].

Таким чином, на прикладі Вечері Господньої ми бачимо, що хід та форми богослужінь, священнодії й справді зазнали суттєвих змін через карантинні обмеження.

Спроба переосмислення практики домашніх груп в дискурсі феномену домашньої церкви

◆ В останні роки у ВСЦ ЄХБ досить активно пропагували ідею впровадження малих груп в служіння помісних церков. Це було викликано бажанням активізувати церковне життя через організацію мережі домашніх груп. Для обґрунтування цього часто використовували приклади з Нового Завіту, які тлумачили в світлі сучасної практики використання малих груп^[13].

Так, наприклад, в статті пастора Володимира Омельчука прямо говориться, що в Єрусалимі “церква мала просту модель домашніх груп”^[14]. Він обґрунтовує своє твердження тим, що кімнати в будинках юдеїв “були невеликими і вміщували до десяти осіб”. Це, безумовно, спрощення, яке не враховує зустрічі, що відбувалися у великих будинках (див. Дії 1:13; 12:12). Також досить часто “домашня церква” ототожнюється з домашньою групою в популярних YouTube-відео^[15].

Пожвавлення інтересу до сім’ї та її ролі в здійсненні християнського покликання у світі сприяло росту зацікавленості темою домашньої церкви. З іншого боку, обмеження на проведення богослужінь в умовах карантину змусили служителів церкви задуматися про форми поклоніння, проведення Вечері Господньої і святкування Великодня в умовах пандемії.

162 На перший план вийшло богослужіння в сім’ї (якщо всі члени сім’ї християни) або ж спілкування за допомогою сучасних засобів зв’язку. Так чи інакше, “домашня церква” знову опинилася в центрі розмов.

^[12] Див. Бандура та ін., *Богомыслие*.

^[13] О. Гейченко, *Домашня церква у вітчизняній баптистській еkleзіології та сучасній бібліїстичі, Богомыслие*, Спецвыпуск: Церковь в эпоху пандемии, вып. 26 (2020 г.): 182.

^[14] В. Омельчук, «Церква домашніх груп», переглянуто 19 травня 2021 р., <https://www.baptyst.com/tserkva-domashnih-grup/>.

Всі ці фактори змушують задуматися про наступні питання:

- Наскільки сучасна практика домашніх груп співвідноситься з феноменом домашніх церков в Новому Завіті?
- Наскільки обґрунтованим є використання поняття «домашня церква» в значенні «сім'я»?
- Чи проливають біблійна археологія та соціологічні дослідження Нового Завіту світло на те, чим насправді були домашні церкви та як вони функціонували?

Слід зазначити, що доктринальні документи баптистів вносять деяку плутанину в це питання. Так, починаючи з “Проекту віровчення ВСЄХБ”, опублікованого в 1980 році, в розділі про церкву поряд з поняттям церкви вселенської і церкви помісної використовують і “домашню церкву”. Цікаво те, що вона просто згадується без розкриття її суті і зв'язку з вченням про церкву в цілому^[16]. Чому цей нетиповий для віровчення компонент щільно увійшов в текст віровчень, і ніхто не намагався прояснити його суть? Ймовірно, в основі цієї плутанини лежить нерозуміння укладачами віросповідних текстів суті новозавітного феномена домашньої церкви.

Короткий екскурс у вивчення домашньої церкви в сучасній бібліїстиці, запропонований О. Гейченком, дозволяє зробити цілком однозначний висновок – сучасне використання цього поняття в баптистських колах дисонує з тим, чим домашня церква була в першому столітті. Отже, що ж таке домашня церква за часів Нового Завіту?

По-перше, це група християн, що збиралася в домах (домусах) більш заможних братів і сестер, або ж в найманих приміщеннях чи квартирах в дохідних будинках (інсули). Саме про це йдеться у формулі “церква, що збирається в будинку Х”. Кількість тих, що збиралися в цих приміщеннях визначалася фізичними умовами (просторістю приміщень) і могла не перевищувати п'ятдесят чоловік. Ці ж умови, а також соціальний склад, накладали свій відбиток на характер взаємин в громадах і спосіб управління.

По-друге, хоча домашні церкви були тісно пов'язані з соціальною структурою домоволодіння (ойкос), вони не були дзеркальним відображенням греко-римської сім'ї першого століття. Соціальний склад домашніх церков був досить різноманітним і включав не лише знатних і заможних, але й рабів, вільновідпущеників, жінок, юдеїв і греків. Це було різноманітна спільнота, об'єднана у Христі. Іноді соціальні відмінності призводили до невірного здійснення церковних практик, як це видно на прикладі Вечері Господньої в Коринті.

По-третє, домашні церкви не були просто християнською групою спілкування. Це були повноцінні церкви, в яких діяла своя система керівництва, проходили регулярні богослужіння, здійснювалися таїнства хрещення і

^[15] Що таке домашня церква?, 2014, <https://www.youtube.com/watch?v=dMPP63ZVYYU>.

^[16] Вероучение ЕХБ, *Братский Вестник*, вип. 4 (1980 р.), https://mbchurch.ru/publications/brotherly_journal/2985/.

євхаристії, вони підтримували зв'язок з іншими церквами та окремими християнами, а також брали участь в поширенні Євангелія.

Нарешті, домашня церква не була ідеальною моделлю, як і будь-яка інша модель церкви. Наявність декількох домашніх церков в одному місті могла призводити до ізоляціонізму, а в деяких випадках до напруженості і навіть конфліктів. Соціальне розшарування могло призводити до ослаблення внутрішньої єдності церкви і зниження якості християнського свідчення навколишньому світу. Піднесення певних керівників з диктаторськими нахилами могло заважати підтримці активного зв'язку з іншими церквами середземноморської ойкумени.

Ототожнення домашньої церкви з сім'єю є дуже невдалим. Сучасна нуклеарна сім'я знаходиться дуже далеко від домоволодіння першого століття. Сім'я має чіткі межі, за якими знаходяться “вони”, що відрізняються від “нас”, в той час як межі домоволодіння були досить пористими і в його орбіті перебували дуже різноманітні люди з різним ступенем взаємних зв'язків.

На думку Олександра Гейченка, присутність поняття “домашня церква” у віросповіданнях баптистів тільки ускладнює питання: «Наявність декількох редакцій віросповідання ВСО ЄХБ, на мій погляд, відображає пошук шляхів, які б допомогли пом'якшити Прохановську потрійну схему. Прив'язка домашньої церкви до помісної церкви (2000р.), або повне вилучення поняття з тексту віросповідання (2006р.) були гарними кроками, але недостатніми. Найкраще рішення бачимо в українській версії віросповідання (2000р.), де дім — це просто місце зібрання церкви, і це найкраще підходить до того портрету домашньої церкви, який ми спробували реконструювати з опорою на сучасну бібліїстику^[17].»

Друга сучасна тенденція — ототожнення малих груп з домашніми церквами також має мало спільного з домашньою церквою, якщо не сказати більше. Якщо бігло переглянути найбільш популярні посібники для домашніх церков, то стає зрозуміло, що ця модель спирається на прагнення використовувати феномен малих груп для поширення Євангелії і активізації християнського життя^[18].

Малі групи — типове явище для суспільства, але вони істотно відрізняються від домашньої церкви. Перш за все тим, що велика частина посібників акцентують важливість обмеження кількісного складу малих груп 8-15 учасниками. Як правило, це обґрунтовується соціальною динамікою в групі і необхідністю зберегти близькі відносини членів групи, що стає неможливим в разі її кількісного зростання.

^[17] О. Гейченко, Домашня церква у вітчизняній баптистській еклезіології та сучасній бібліїстиці, *Богомыслие*, Церква в епоху пандемії, вип. 26 (2020 р.): 188.

^[18] Див. Ральф Нейбор, *Пасторское призвание. В помощь руководителю малой христианской общины* (К.: Миссия «Эммануил», 1997); Ральф Нейбор, *Домашние церкви. Путь становления лидера* (К.: Миссия «Эммануил», 1997); Давид Финелл, *Жизнь в Его Теле. Простое руководство для активной жизни ячейки* (К.: Миссия «Эммануил», 1998).

Також, посібники виходять з необхідності зв'язку малих груп з більшою групою (конгрегація) і участі у регулярному спільному богослужінні¹⁹¹. По суті, практично всі автори говорять про те, що це інший спосіб організації і життя церкви.

Одною з основних ознак осередкових церков і малих груп є їх постійне ділення (розмноження). Групи діляться, утворюють кластери, які в свою чергу об'єднуються в зони і знаходяться під управлінням зональних лідерів. Цей підхід може бути хорошим менеджментом, але є поганою еклезіологією. У Новому Завіті церква створювала інші церкви, а не ділилася з метою розмноження. Як ми могли бачити, наявність відокремлених домашніх церков сама по собі несла загрозу цілісності церкви, а тут швидко зростання і ділення зводяться в ранг основного принципу.

Нарешті, групи збираються для різних цілей, але в них немає служителів (якщо не вважати такими лідерів малих груп). Групи залежать від зв'язку з іншим більш високим рівнем керівництва. Групи – хороший інструмент поживлення християнського життя, але чи можуть вони бути церквою в повному розумінні цього слова? Як правило, в рекомендаціях керівникам груп підкреслюється важливість підтримки членів груп, залучення нових членів і ділення групи як одна з обов'язкових умов стабільного зростання, але ви не зустрінете рекомендацій по церковній дисципліні.

Модель домашньої церкви була досить ефективною і своєчасною для того періоду історії християнського руху, коли він був напівлегальним і не мав офіційних місць для зібрань. Церква наповнила соціальну структуру домоволодіння новими відносинами, але це не означає, що ми повинні постійно триматися за історичні форми церкви. “Дух дихає, де хоче” (Ін. 3:8).

В умовах карантинних обмежень через пандемію COVID-19, служителі церков вимушені або приділити більше уваги, або розпочинати такий формат життєвої діяльності церкви як «домашні церкви» або «малі групи». Як вже було зазначено вище, на перший план вийшло богослужіння в сім'ї (якщо всі або більшість членів в сім'ї християни) або ж спілкування за допомогою сучасних засобів зв'язку.

Тож бачимо, що відбувається ґрунтовна трансформація форм і напрямків різних видів служінь, на прикладі організації роботи домашніх церков або малих груп.

Місія церкви в умовах пандемії

◆ Безпосередньо слово «місія» в значенні певного доручення, яке належить виконати, в Слові Божому ми не зустрінемо, проте сама ідея місії пронизує все Писання. В результаті цілісного прочитання біблійних текстів можна сформулювати наступне визначення: місія – це перетворююча

¹⁹¹ Див. Нейбор, *Пасторское призвание. В помощь руководителю малой христианской общины*, 11–33; Нейбор, *Домашние церкви. Путь становления лидера*, 9–12; Финелл, *Жизнь в Его Теле. Простое руководство для активной жизни ячейки*, 12–15.

присутність Святої Трійці в світі. Місія охоплює всю історію, весь світ і всіх людей. Призначення Церкви нерозривно пов'язане з місією, яку здійснює в світі Сам Бог.

Створення людини, надане їй одкровення і спокутування – все це складові місії Бога. У ній завжди бере участь вся Трійця: Отець посилає Сина в світ, Син, з волі Отця, Своєю смертю здійснює спокутування людини, грішник відроджується силою Святого Духа. Трійця залучає в місію і Божий народ: ті, хто пережив спокутну дію місії, стають її знаряддям. Божий народ, таким чином, одночасно є плодом, символом і інструментом місії Бога в світі.

Новий Завіт знаменує собою новий акт в історії Божої місії, яка досягає свого піку в Ісусі Христі. Його втілення, смерть і воскресіння являють світу незбагненну любов Бога до людини. Христос засновує Церкву (Мф. 16:18) і посилає її з місією в світ (Мф. 28:16-20, Дії. 1:8). Саме існування Церкви немислимо у відриві від місії, яка – не просто діяльність Церкви, але причина її появи, а також основа буття. Місія Церкви обумовлена місією Бога. Воскреслий Христос посилає Церкву в світ, показавши їй власний приклад: «Як послав Мене Отець, так і Я посилаю вас» (Ін. 20:21). Місіонерська громада Христа існує не для себе, але для блага світу, який полюбив Отець.

Останнім часом підкреслюється цілісний характер місії: вона складається з благовістя і соціального служіння. У Божому задумі вони пов'язані воедино, проте в історії ми можемо бачити, що багатьом церквам було властиво зміщення акцентів, коли одна з двох складових переважала на шкоду іншій.

Благовістя полягає в тому, що Ісус Христос сповіщається як Господь і Спаситель, який прийшовши в цей світ як Месія виконав волю Батька Небесного, помер на хресті, був похований, але й третього дня Воскрес з мертвих; і до всіх народів лунає заклик до віри, покаяння, хрещення і учнівства. Іншими словами, благовістя не обмежується проголошенням євангельської істини; воно має на увазі формування учнів, що відтворюють вчення Христа в своєму повсякденному житті. Через проповідь Євангелія і духовне формування учнів Церква веде народи до добровільного поклоніння Христу і повного послуху Його волі.

На думку Сергія Головіна, автора книги «Біблійна стратегія благовістя»,

«Благовістя – це завжди місія. По-перше, благовістя – це мистецтво слухати, а не мистецтво говорити. У цьому – шлях до серця людей. Якщо ми «не вліземо в шкіру» співрозмовника, то не дізнаємося, яка саме допомога йому потрібна. І лише коли ми повністю ототожнилися з ним, досягнули довіри, тоді він починає нам ставити справжні запитання (подумки чи вголос), і лише тоді настає час відкривати свої уста. По-друге, слухаючи, необхідно винайти відправну точку для благовістя. Розпочинати потрібно не з того, про що ми хочемо говорити, а з того, що наші співрозмовники хочуть і готові почути»^[20].

^[20] С. Головін, *Біблійна стратегія благовістя: Вступ до систематичної апологетики* (К.: Книгоноша, 2020).

І ми бачимо, що під час карантинних обмежень або пандемії місія Церкви у благовісті не припиняється, хоча й змінюється спосіб та форма донесення Євангелія: тепер все частіше лунає проповідь про Христа як Спасителя через соціальні мережі, інтернет-ресурси, онлайн-трансляції тощо.

Соціальне служіння має на меті зміни в суспільстві, осуд несправедливості в ньому, а також конкретні дії, які показують турботу про людей, перш за все про тих, кого відкидають і зневажають. Рушійна сила соціального служіння – співчуття Христа, усвідомлення безмежної цінності кожної людини як носія образу Божого. Коли добра звістка і соціальне служіння стають аспектами однієї місії, відбуваються радикальні зміни – і в самій людині, і в усіх сферах суспільства (релігійної, освітньої, політичної, економічної, культурної і т. п.).

Так, починаючи з весни-літа 2020 року й по сьогодні ми є свідками того, як багато помісних церков (і не тільки євангельських), чи то власними силами, чи залучаючи ресурси парацерковних організацій, громадських, державних, приватних осіб тощо, організували та підтримують посилене соціальне служіння у вигляді безоплатної допомоги продуктами харчування, засобами гігієни, особистого захисту, ліками тим людям, що безпосередньо або опосередковано в тій чи іншій мірі постраждали від наслідків захворювання на COVID-19. Важливу роль у благовісті в цей час відіграла соціальна допомога для людей, що ще наближаються до Бога.

Наприклад, Місія «Слов'янське Євангельське Товариство» на сьогодні має вже декілька соціальних проєктів, метою яких є допомога невіруючим людям через відвідування помісних церков (там вони отримують пакети з продуктами харчування, зав'язують нові знайомства, мають час для спілкування тощо). З початком пандемії Місія «СЕТ» розпочала ще один соціальний гуманітарний проєкт, який має назву «COVID-ний». Назва говорить сама за себе: йдіть і допомагайте людям, які мають у цьому потребу. Звісно, треба мати і віру, і добре здоров'я, і засоби індивідуального захисту, щоб здійснювати такий вид служіння. Але якщо Господь закликає, то є такі, що «підуть для Нього»!

Фактично, Церква постійно знаходиться в пошуку відповіді на питання: які форми проповіді будуть найкращими в даному конкретному культурно-історичному контексті з урахуванням обставин, що склалися? Які форми благовістя сьогодні будуть дієвими?

І знову нам як «благовісникам в умовах пандемії» допомога у вигляді застереження та поради від Сергія Головіна:

«Найпоширеніша помилка, якої ми припускаємося як благовісники – це зміщення акцентів. Добра новина іноді перетворюється з того, що необхідно почути тому, хто гине, на щось, чим необхідно поділитися благовісникові. Здавалося б, різниця невелика, і все ж вона дуже небезпечна: ми думаємо про себе і забуваємо про тих, заради кого ми покликані на це служіння. Зі служителів ми перетворюємося в робітників,

зі свідків – в агітаторів. Але якщо нас турбує не власна зайнятість чимось важливим, а доля людей, які не примирилися зі Своїм Творцем, варто повернутися до біблійних методів благовістя: з'ясувати, на якому рівні знаходяться стосунки людини з Богом; визначити, яка частина Доброї Звістки (Євангелії) вже прийнята нею, та відкидаючи власні знання, звички й традиції, говорити з нею в площині її понять, цінностей та пріоритетів. Лише глибокі й надійні корені правильних переконань будуть завдатком великого урожаю віри»^[21].

З одного боку, незмінне Євангеліє відповідає на найглибші прагнення людського серця. З іншого – кожна людина живе в рамках своєї культури, яка багато в чому формує його цінності і життєві орієнтири. Тому в місії Церкви є як універсальні аспекти, які можуть бути застосовані до будь-якого контексту, так й індивідуальні, специфічні для кожної ситуації. Ця специфічність виявляється у своєрідності методів. Для того щоб методи не виявилися помилковими, Церква повинна спостерігати за суспільством, тверезо оцінювати, які саме відбуваються в ньому зміни, насамперед сьогодні в умовах пандемії.

Незважаючи на всі зміни в суспільстві, Церква покликана нести в ньому особливе пророче служіння: сповіщати світу Божу волю. Церква повинна говорити не те, що люди хочуть почути, але те, що їм потрібно почути, навіть якщо реакція на істину буде ворожою. З тих гріхів, які викривали біблійні пророки, багато можна спостерігати і в пострадянських країнах: соціальна несправедливість, корупція, показна релігійність, безсердечне ставлення до соціально-незахищених верств населення (до вдів, сиріт, інвалідів тощо). Проте пророча вістка не обмежується критикою, але несе і надію тим, хто готовий змінити своє життя по Слову Господа. Жителі України, як і всі люди світу потребують справжньої, живої надії, знайти яку можна тільки у Бога.

Інша специфічна особливість українського контексту пов'язана з домінуючим в ньому типом релігійності. Соціологічні дані (статистика розлучень, злочинності, абортів, алкоголізму та ін.) дозволяють зробити висновок: мільйони жителів України не знають Бога – принаймні живуть так, ніби Його немає. Однак це безвір'я парадоксальним чином поєднується із зовнішньої релігійністю, яка виражається у формальному ототожненні з християнством (або принаймні з деякими його атрибутами). Тому і в XXI ст. Церкві належить просвітницька роль: вчити народи істині, явленій в Писанні, і показувати, як ця істина втілюється в повсякденному житті християнина.

Виконуючи свою місію, Церква не просто «виживає» в світі, але, будучи сіллю і світлом, оживляє світ, перетворює його. Місія в XXI ст. пов'язана з багатьма труднощами, але, як і в попередні століття, Церква виконує її, пам'ятаючи про свою спадщину першоапостольської Церкви і про есхатологічному обітницю. Так виповниться Його місія, навіть в умовах пандемії COVID-19.

^[21] Головін, 62–63.

Отже, бачимо, що основна місія помісної церкви в умовах пандемії не змінюється: вона залишається такою самою, якою була від часів проголошення Великого доручення Господом Ісусом Христом.

Висновки

◆ В статті була представлена спроба осмислення впливу нової реальності, що пов'язана з пандемією Covid-19, на церковні практики. Зміни в політичній, економічній, соціальній, культурній, релігійній сферах життя людей, викликані поширенням пандемії істотно вплинули на еклезіологічну реальність помісних церков.

Аналіз позиції керівництва церков ЄХБ Центрального регіону України щодо карантину та реакції окремих громад на введення карантинних заходів, в питаннях відповідальності церкви перед законом і державою в умовах карантину показав, що, переважно, обмеження були сприйняті з порозумінням вкрай важкої ситуації, але й траплялись випадки «супротиву» сприйняття порад та рекомендацій влади щодо дотримання карантинних норм.

Проведення богослужбових практик і священнодійств (на прикладі Вечері Господньої), показали, що їхній хід проведення та форми зазнали суттєвих змін через карантинні обмеження. Зазнали також трансформації форми і напрямки різних видів служінь: в умовах карантинних обмежень через пандемію COVID-19 служителі церков вимушені або приділити більше уваги функціонуванню малих груп, або запроваджувати такий формат життєвої діяльності церкви як малі групи, і на перший план вийшло богослужіння в сім'ї або спілкування за допомогою сучасних засобів зв'язку.

В цілому, пандемія сприяла розвитку практик, які потребували нагального переосмислення, в результаті чого відбулися певні зміни. Серед змін церков Центрального регіону України можна виділити наступне:

- стрімко розвивається медіа-служіння (з можливостями онлайн-трансляцій служінь та інших активностей) або, щонайменше, керівництво громади про це розмірковує;
- спостерігається підйом та розвиток соціального служіння, яке спрямоване як на членів церкви, так і на світ, будучи складовою євангелізації благовістя;
- у той самий час церква страждає на чисельне зниження відвідування богослужінь членами церков та гостями, інколи й взагалі спостерігається «відтік» людей, які просто відсиджуються по домівках.

Осмислюючи вплив пандемії на церковне життя, варто усвідомлювати, що основна місія помісної церкви в умовах пандемії залишилася незмінною, тобто, такою самою, якою була завжди, ще від часів проголошення Великого доручення Господом Ісусом Христом. Розуміння останнього є певною сталою величиною в мінливому сучасному світі.

Список використаної літератури

- Бандура, І. О., А.Б. Бондаренко, О.Г. Гейченко, С.В. Санніков, В.А. Станкевич, і Ф.В. Стрижачук. «COVID-19 и Пасха онлайн в условиях карантина». *Богомыслие*, Спецвыпуск: Церковь в эпоху пандемии, вып. 26 (2020 р.): 20–34.
- Бандура, І. О., А.Б. Бондаренко, О.Г. Гейченко, С.В. Санніков, В.А. Станкевич і Ф.В. Стрижачук. «Проведення Вечері Господньої в умовах карантину». *Богомыслие*. Спецвыпуск: Церква в епоху пандемії, вип. 26 (2020 р.): 14–19.
- Васін, Максим. «Роз'яснення ІРС: введення карантину і релігійна свобода в Україні, від 11.03.2020». *Інститут релігійної свободи* (blog), 19 травня 2021 р. <https://irs.in.ua/ua/2020-03-quarantine-introduction-coronavirus-religious-freedom-ukraine>.
- Вероучение ЕХБ, *Братский Вестник*, вип. 4 (1980 р.). https://mbchurch.ru/publications/brotherly_journal/2985/.
- Гейченко, О. Домашня церква в вітчизняній баптистській еkleзіології та сучасній біблістиці. *Богомыслие*, Спецвыпуск: Церква в епоху пандемії, вип. 26 (2020 р.): 182–201.
- Головін, С. *Біблійна стратегія благовістя: Вступ до систематичної апологетики*. К.: Книгоноша, 2020.
- Інформаційна служба ВСЦ ЄХБ. «Коронавірус: з довірою Богу і без зайвих рухів! Заява щодо карантину та обмежень богослужіння», 11 березня 2020 р. <https://www.baptyst.com/koronavirus-z-doviroyu-bogu-i-bez-zajvyh-ruhiv/>.
- Нейбор, Ральф. *Домашние церкви. Путь становления лидера*. К.: Миссия «Эммануил», 1997.
- . *Пасторское призвание. В помощь руководителю малой христианской общины*. К.: Миссия «Эммануил», 1997.
- Омельчук, В. «Церква домашніх груп». Просмотрено 19 травня 2021 р. <https://www.baptyst.com/tserkva-domashnih-grup/>.
- Всеукраїнська Рада Церков і Релігійних Організацій. «Рада Церков надала уряду пропозиції щодо забезпечення свободи віросповідання під час карантину», від 08.04.2020р.», 19 травня 2021 р. <https://vrciro.org.ua/ua/news/2020-04-uccro-proposals-regarding-quarantine-restrictions?fbclid=IwAR3kYnl8Xu1oYI0LMiyMa52tvfRuUJqoeWaD3hyrCcI37xBZVGqQgvBXwvM>.
- Санніков, С.В. Вечеря Господня в контексті COVID-19. *Богомыслие*, Спецвыпуск: Церква в епоху пандемії Церква в епоху пандемії, вип. 26 (2020 р.): 79–106.
- . *Наскільки реальна віртуальна церква*, 2021 р.
- Финелл, Давид. *Жизнь в Его Теле. Простое руководство для активной жизни ячейки*. К.: Миссия «Эммануил», 1998.
- Шах, Соня. *Пандемия: всемирная история смертельных вирусов*. Альпина Паблишер, 2017.
- Що таке домашня церква?, 2014. https://www.youtube.com/watch?v=dMPP63ZV_YY.